

Kiehtova kulttuurimatka -polku

Kenelle: 5.–6.lk

Oppiaineet: historia, kuvataide tai ympäristö- ja luonnontieto

Kesto: 90 min tai noin 30 min/pysäkki

Yleistä polusta ja ennakkovalmistelut:

Polku on suunniteltu luokan omatoimiseksi museovierailuksi, jossa **opettaja ohjaa** oppilaat kolmen pysäkin läpi Lapin maakuntamuseon perusnäyttelyssä. Polku on suunniteltu kokonaisuudeksi, mutta opettaja voi valita myös yhden tai kaksi pysäkkiä, joihin hän tutustuu luokkansa kanssa riippuen painotuksista tai käytettävissä olevasta ajasta. Polkuun voi halutessaan sisällyttää jälkitehtävän koululla. Jälkitehtävä syventää polun 3. pysäkin sisältöä.

Arktikumin **luokkahuone** ja siellä oleva **peda-kaappi** on **varattava ennen** tulevaa vierailua Arktikumin asiakaspalvelusta (p. 016-322 3260). Opettajan tulee **tutustua** polun **sisältöön, Kulttuurimatkojen opas -liiviin** ja museon **perusnäyttelyyn ennen** varsinaista museovierailua. Varmista asiakaspalvelusta, että luokkahuone on vapaana tutustumiskäynnilläsi.

Ennen museovierailua opettaja kertoo ryhmälleen, miten museossa käyttäytyään. Opettajan ennakkovierailu sekä varsinainen museovierailu ovat maksuttomia Rovaniemen alueen kouluille ja päiväkodeille.

Polun sisältö ja tavoitteet:

Polku tutustuttaa oppilaat havainnollisesti ihmiselämän kehitykseen pitkän aikajakson aikana. Polulla perehdytään Rovaniemen seudun pyynti-, kylä- ja kaupunkikulttuurien peruselementteihin: asumisen muotoihin ja elinkeinoihin. Polulla tuodaan esille myös kulttuurien muutoksien syitä.

Aiheeseen syvennyttään muun muassa kyselevän keskustelun, johdattelutarinoiden ja oppilaille annettavien monipuolisten tehtävien kautta. Tehtävät vahvistavat oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja kykyä eläytyä menneisyyteen. Tehtävät kehittävät myös päättelykykyä, toimijuutta ja vahvistavat lappilaista identiteettiä.

Polku tukee opetussuunnitelman tiedollisia sisältöjä 5.-6.-luokkalaisten historian (kulttuurien kehitys, paikallishistoria), kuvataiteen (paikallinen rakennuskanta, pienoismallit) ja ympäristö- ja luonnontiedon (elinkeinot, luonnon monimuotoisuus, metsät ja suot) oppiaineissa.

Ohjeet museovierailulle:

1. Ennen museovierailua kertaa oppilaille, miten museossa käyttäytyään. Ilmoita saapumisestanne museoon Arktikumin asiakaspalvelutiskillä. Jättäkää päällysvaatteenne ja laukkunne naulakkoon tai lukittuihin kaappeihin.
2. Siirry oppilaiden kanssa Arktikumin luokahuoneeseen. Asiakaspalvelutiskiltä tullaan avaamaan teille ovi. Sieltä saat myös avaimen peda-kaappiin.
3. Ota luokahuoneessa sijaitsevasta peda-kaapista polulle tarvittava *Kulttuurimatkojen opasliivi*. Pue oppaan liivi yllesi. Liivin taskuissa pitäisi olla kaikki polulla tarvittava pedagoginen aineisto. Liiviin on selvästi merkattu, mitä tarvikkeita löytyy mistäkin taskusta.

Kaapissa on liivi myös mahdolliselle koulunkäyntiavustajalle, varapattereita taskulamppuihin sekä opettajan kansio, josta löytyy muun muassa polun kulkuohjeet.

4. Siirrykää luokahuoneesta Arktikumin alakerrassa sijaitsevaan Lapin maakuntamuseon näyttelysaliin.
5. Käykää sisään museon perusnäyttelyyn Perä-Pohjola-osaston ovista eli keskimmäisistä näyttelysalin ovista. Näyttelyn kartta on viimeisellä sivulla.
6. Noudata kolmelle eri pysäkille laadittuja ohjelmia. Polun pysäkit on merkitty viimeisellä sivulla olevaan näyttelykarttaan.
7. Käytyänne polun pysäkit läpi, muista palauttaa liivi ja opettajan kansio niille merkittyyn paikkaan peda-kaapissa. Tarkista, että liivissä on kaikki tallella ja oikeissa taskuissa. Lukitse kaappi ja palauta peda-kaapin avain asiakaspalvelutiskille. Sammuta valot ja lukitse myös luokahuoneen ovi lähtiessänne.

Toiminnallisia hetkiä museossa!

Pysäkkien kulku:

0. PYSÄKKI: SIIRTYMINEN MENNEISYYTEEN

Astuttuanne sisään Perä-Pohjola-osastolle pyydä oppilaita sulkemaan silmänsä. Avaa ensimmäisen Hillajängällä-vitriinin vasemmalla puolella oleva ylälaatikko, josta kuuluu hyttysten ääniä. Kerro oppilaille, että lähdette nyt tutustumaan kivikauden elämään. Siirrykää sen jälkeen ensimmäiselle pysäkille.

1. PYSÄKKI: PYYNTIKULTTUURI

(Kivikauden kesä-asetelma sekä Perämeren hylkeenpyytäjien talvikylä-pienois-malli)

- Pyydä oppilaita istumaan *Kivikauden kesä -asetelman* eteen (1a.).
- Lue seuraava tarina oppilaille tai pyydä jotain oppilasta lukemaan tarina (tarina löytyy liivin etutaskusta):

”Kivikauden asumusten laitamilla, näkymättömissä, käy kova vilinä. Heimon naiset ovat saattelemassa metsälle lähteviä miehiään ja nuorimmat metsästäjäkokelaat tarkistelevat vielä jousiaan ja keihäitään. Hyttysiä on ollut tänä kesänä haitaksi asti. Pientä jännitystä on myös ilmassa: kylän tietäjä on nähnyt suuren karhun ilmestyvän unessaan. Tämä tietää joko hyvää tai huonoa metsästysonnea.

Mutta palatkaamme tämän pyynti- ja keräilyheimon asumuksille. Kala odottaa paistamistaan nuotion äärellä, liha on ripustettu kuivumaan ja ihmishahmoisten savikuvien maalaaminen odottaa tekijäänsä. Lempä kesätuuli käy kasvoille.”

- Pyydä oppilaita tarkastelemaan asetelmaa. Käykää keskustellen läpi seuraavat kysymykset:

1. Millaisessa ympäristössä kivikauden ihminen asusti kesäisin Rovaniemen seudulla?

Järvien ja jokien rantatörmillä. Veden äärellä hieman metsien suojissa.

2. Miksi ihmiset asuivat veden äärellä?

Vesistöt tarjosivat kalaa ravinnoksi ja vettä juoma-, keitin- ja pesutarpeisiin.

Vesireitit olivat tärkeitä liikkumisväyliä metsästysmaille.

Rantatörmät olivat turvallisempia paikkoja asua kuin sisämaan metsät, joissa villipedot liikkuivat.

Vesistöjen äärellä oli kaunista. Nykyisinkin ihmiset hakeutuvat vesistöjen äärelle asumaan.

3. Mitä kivikauden ihminen on syönyt?

Kalaa ja riistaeläimiä (hirviä, karhuja, majavia ja muita villieläimiä—asetelmassa teeri, näätä).

Marjoja, sieniä, vesilinnun munia ja kasveja.

- Kerro oppilaille seuraava tehtävänanto:

Annan teille tunnusteltavaksi seitsemän tunnustelupussia. Tunnustelu tapahtuu siten, että pussinsuut aukaistaan ja te saatte laittaa käden pusseihin.

**Tunnustelkaa ja miettikää, mitä materiaaleja pusseista löytyy?
Tarkastelkaa samalla asetelmasta, mihin materiaaleja on käytetty?**

Älkää vielä tässä vaiheessa kertoko toisille, mitä pusseissa on. Juttelemme kohta yhdessä pussien sisällöstä. Aikaa tunnusteluun on noin 5 minuuttia.

- Tunnustelun jälkeen kerää pussit oppilailta. Keskustelkaa yhdessä pussien sisällöstä. Asetelmassa ei näy kaikille materiaaleille käyttötarkoitusta. Pusseissa on *nahkaa* (kota, vaatteet), *turkista* (vaatteet, peitot), *tuohia* (kota, työkalujen varttaminen), *luuta* (käyttöesineet esim. koukut, neulat), *keramiikkaa/savea* (keitto- ja säilöntäastiat, savi-idolit), *kiveä* (työkalut esimerkiksi

kirveet, nuolen- ja keihäänkärjet, paino-, pisto- ja hiontakivet) sekä *turvetta* (kotien tilkkeenä).

- Siirtykää vieressä olevalle ***Perämeren hylkeenpyytäjien talvikylä*** -pienoismal-
lille (1b.).
- Pyydä oppilaita tarkastelemaan pienoismallia. Käykää keskustellen läpi seuraavat kysymykset:

1. Äsken olimme kivikauden kesäasuinpaikalla. Mikä vuodenaika on tässä kivikauden asuinpaikassa?

Talvi

2. Kivikauden ihmiset muuttivat sisämaan järvien jäädyttyä talveksi merenrantaan. Mitä etuja oli siinä, että ihmiset muuttivat sisämaasta merenrannalle talvisin?

Hylkeenpyynti oli varmempi elinkeino kuin metsästys lumisissa metsissä talvisin.

Merenrannalla oli lauhkeampi ilma talvisinkuin sisämaassa.

3. Mitä asumusten eli turvekammien takana olevat kuopat ovat?

Kuopat ovat vanhoja kotien pohjia.

4. Miksi vanhoja turvekammien pohjia on monessa rivissä?

Kivikaudella maa nousi nopeasti ja siten meri vetäytyi kauemmaksi asuinkodista. Kodan käyttöikä oli vain noin parisenkymmentä vuotta. Asumukset täytyi rakentaa uudelleen lähemmäs rantaa.

- Kerro oppilaille seuraavia tietoja talvikylästä.

”Kivikauden talvikylään kuului yleensä 6–10 turvekammia ja yhdessä kylässä asui noin 30–50 henkilöä. Arvioiden mukaan kivikaudella Kemijoen alueen kylissä asui 200 henkilön pyyntiyhteisö.

Vaikka pienoismallissa turvekammit näyttävät pieniltä, todellisuudessa ne olivat isoja. Keskellä turvekammia oli kivistä ladottu liesi ja seinän vierustoja reunustivat makuupaikat. Turvekammiin mahtui asumaan yksi perhe. Kokeillaanpa seuraavaksi yhdessä turvekammin kokoa ”

- Siirrykää **turvekammin mittauspaikalle** (1c.). Leikkikää turvekammin rakennetta seuraavalla tavalla:

Anna oppilaille liivin etutaskusta mittanauha. Kerro, että turvekammit olivat 7 metriä pitkiä, 6 metriä leveitä sekä soikean mallisia. Pyydä oppilaita mittaamaan aluksi turvekammin pituus museon lattiasta, ja pyydä paria oppilasta seisomaan mitatun pituuden välille. Mitatkaa sitten turvekammin leveys, ja pyydä paria oppilasta seisomaan taas tämän mitatun leveyden välille. Tämän jälkeen pyydä oppilaita seisomaan tasaisin välein soikeassa ringissä, joka sisältää turvekammin mitatut äärimitat. Jotkut oppilaat voivat myös maata paikallaan esittäen näin turvekammin makuusijojenpaikkoja ja jotkut voivat pitää käsiään viistosti ylhäällä esittäen näin turvekammin kattorakenteita. Pyydä oppilaita lopuksi palauttamaan mittanauha sinulle.

- Siirrykää toiselle pysäkillle.

2. PYSÄKKI: KYLÄKULTTUURI

(Ylikylän keskiaikaisen kylän pienoismalli)

- Pyydä oppilaita kerääntymään pienoismallin eteen kaarelle siten, että kaikki oppilaat näkevät pienoismallin. Lue seuraava tarina oppilaille tai pyydä jotain oppilasta lukemaan tarina (tarina löytyy takataskusta). Jos ette ole käyneet 1. pysäkillä, jätä tarinasta lukematta ensimmäinen kappale.:

”Siirrymme ajassa tuhansia vuosia eteenpäin kivikaudesta pronssikauden ja rautakauden ohi keskiaikaan, noin 700 vuotta meidän ajastamme taaksepäin. Merenranta on siirtynyt satoja kilometrejä maannousun takia. Meri lainehtii suurin piirtein siellä, missä se on tänäkin päivänä. Kemi- ja Ounasjoki ovat muodostuneet maan noustessa ja virtaavat kohti merta. Asutus on Rovaniemen korkeudella muuttunut merenrannan hylkeenpyytäjien kylistä jokivarsien kyliksi. Hylkeiden aika napapiirillä on ohi. Enää ei muuteta talveksi merenrantaan, vaan asutaan ympärivuotisesti samalla paikalla. Kylässä on yli kymmenen taloa ja asukkaita satoja.

Kylässä, jota kutsutaan Rovaniemeksi—myöhemmin Ylikyläksi, eletään luontaistaloudessa. Hengenpitimiksi kalastetaan ja metsästetään, viljellään maata sekä pidetään kotieläimiä. Raudan valmistus on keksitty ja jalostunut jo pitkälle. Raudasta taottujen tehokkaampien työvälineiden ansiosta voidaan muun muassa rakentaa tukevampia ja pysyvämpiä asumuksia kuin kivikaudella. Hirrestä rakennetut turvekattoiset talot on sijoitettu hajalleen. Käyttötarkoituksen mukaan osa rakennuksista on sijoitettu asuinrakennuksista erilleen. Saunan on parempi olla rannassa lähellä vettä ja varasto hieman kauempana kylätantereen laitamilla.

Kylässä on paljon elämää ja ihmiset ahertavat päivittäisissä toimissaan.”

- Jaa oppilaat kuuteen ryhmään ja kerro oppilaille seuraava tehtävänanto:

Annan jokaiselle ryhmälle yhden kortin, jossa on kuvattuna pienoismallissa oleva esine ja kysymyksiä esineestä. Vuorotellen jokainen ryhmä saa käydä tarkastelemassa pienoismallia noin minuutin verran. Istukaa sitten lattialle ja keskustelkaa ryhmässä, mitä vastaisitte kysymyksiin. Hetken kuluttua jokainen ryhmä saa näyttää pienoismallista

muille oppilaille, mikä esine heillä oli etsittävänä ja, miten he vastasivat kysymyksiinsä.

Kuvakortit esineistä löytyy liivin taskusta. Opettajan kansioista löytyy vastaukset ryhmien kysymyksiin. Kuvien esineet ovat palkeet, varsijousi, leipälapio, kirves, kalaverkot ja lypsykiulu/pyykkisaavi.

- Siirtykää kolmannelle pysäkillä

3. KAUPUNKIKULTTUURI

(Rovaniemen kauppala vuonna 1939 – pienoismalli)

- Pyydä oppilaita kerääntymään pienoismallin ympärille. Kerro oppilaille seuraavia tietoja Rovaniemestä:

”Rovaniemi oli jo 70 vuotta sitten kaupunkimainen paikka, jossa asui 7000 asukasta. Uutta väestöä virtasi jatkuvasti Rovaniemelle, koska erilaiset palvelut työllistivät paikkakunnalla. Rakennustoiminta oli myös vilkasta. Rovaniemestä oli muodostunut vuosien varrella Lapin alueen kaupallinen ja liikenteellinen keskus, jossa viihtyivät vakituisten asukkaiden lisäksi myös matkailijat ja metsätyömiehet.

Rovaniemellä elettiin vireää elämää. Kahvilat, tanssit ja elokuvanäytökset viihdyttivät kauppalalaisia. Katukuvassa vilahtelivat niin jalankulkijat, pyöräilijät, autoilijat kuin hevostärrytkin. Asuntoja ja kadunpätkiä valaistiin sähköllä, mutta moni tupa sai vielä tyytyä ulkovessaan.

Rovaniemeltä, kuten useimmista kaupungeista, löytyi ja löytyy edelleen monia erilaisia toimintoja ja rakennuksia. Pääsette nyt tutustumaan, millaisista toiminnoista ja rakennuksista kaupunki muodostuu.”

- Pyydä oppilaita valitsemaan itselleen pari (taskulamppuja on 12 parille).
- Kerro oppilaille seuraava tehtävänanto:

Annan jokaiselle parille yhden taskulampun, jossa on kiinnitettynä kortti. Kortin toisella puolella on kuva Rovaniemen pienoismallissa olevasta rakennuksesta tai paikasta. Kortin toisella puolella on numero ja kysymyksiä kyseisestä rakennuksesta tai paikasta. Jokaisen parin tarkoituksena on etsiä taskulamppujen avulla kuvaa vastaava paikka pienoismallista ja miettiä vastaukset kortissa esitettyihin kysymyksiin.

Aikaa etsimiseen ja pohtimiseen on varattu noin 5 minuuttia. Tämän jälkeen jokainen pari esittelee paikkansa numerojärjestyksessä. Esitleminen tapahtuu lapun kysymyksiin vastaten sekä näyttäen samalla muille taskulampulla kyseinen paikka pienoismallista. Muut parit sammuttavat taskulamppunsa toisten parien esitysten ajaksi.

Taskulampun valokiilan saa kapeammaksi ja kohdistettua tarkemmin työntämällä lampun etuosaa eteenpäin. Pienoismallin tarkastelu on näin helpompaa.

Opettajan kansiossa löytyy vastaukset korttien kysymyksiin sekä yleiskuva pienoismallista, johon paikat on merkitty.

- Esitysten jälkeen pyydä oppilaita sammuttamaan taskulamput, jos ne ovat vielä päällä, ja pyydä heitä palauttamaan taskulamput sinulle.
- Voitte lopuksi halutessanne tarkastella Rovaniemen kauppalan pienoismallia vuodelta 1944 (ks. kartta). Melkein kaikki rakennukset paloivat Rovaniemellä Lapin sodassa. Voitte katsoa, mitkä parien tarkastelemat rakennukset ja paikat säilyivät sodan jäljiltä Rovaniemellä. Rakennuksista ja paikoista säästyivät Rovaniemen yleinen sairaala, Pohjolan Osakepankki, Postiautovarikko, Osuusteurastamo Karjapohjola sekä tori. Rautatiesilta oli räjäytetty, mutta sen paikalle rakennettiin uusi silta.

Jälkitehtävä kouluilla

Museovierailun jälkeen voitte käsitellä Rovaniemen nykyistä kaupunkikuvaa luokassa, jos kävitte 3. pysäkillä.

Anna viiden hengen ryhmille pohdittavaksi ja perusteltavaksi:

Mitä rakennusta tai paikkaa he kutsuisivat nykyään Rovaniemellä harvinaiseksi/ tyypilliseksi, kauniiksi/rumaksi, autioksi/ihmisten kansoittamaksi, mielenkiintoiseksi/tylsäksi?

Miksi paikka on tällainen heidän mielestään?

Purkakaat vastaukset taululle.

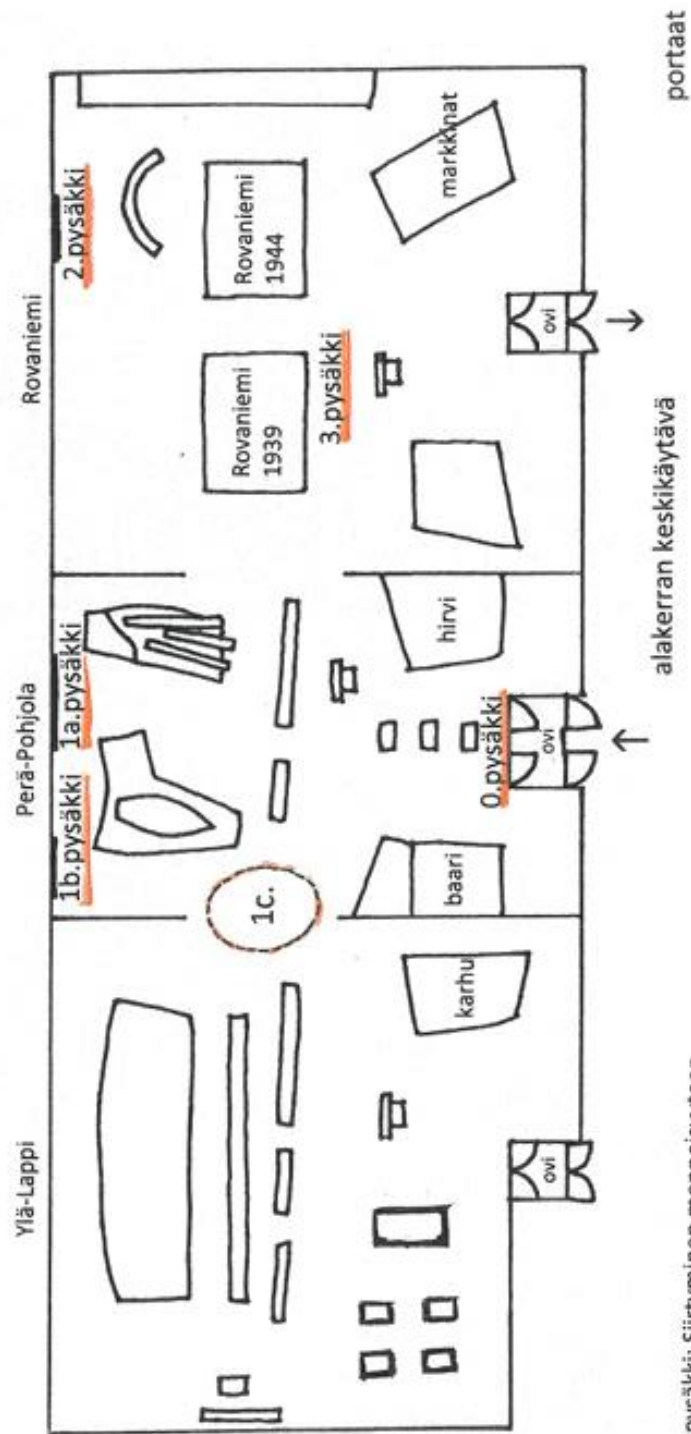
Anna ryhmille pohdittavaksi myös:

Onko kotinne ja koulunne lähiympäristö kaunis ja ihmisystävällinen?

Millaisia parannusehdotuksia heillä on?

Miten he voivat vaikuttaa omaan ympäristöönsä?

Kiehtova kulttuurimatka -polku

- 0.pysäkki: Siirtyminen menneisyyteen
- 1a.pysäkki: Kivikauden kesä-asetelma
- 1b.pysäkki: Perämeren hylkeenpyytäjien talvikylä-pienoismalli
- 1c.: turvekammin mittauspaikka
- 2.pysäkki: Ylikylän keskiaikaisen kylän pienoismalli sekä esinevitriini
- 3.pysäkki: Rovaniemen kauppala vuonna 1939 – pienoismalli